

Cetatea Cavalerilor

2023 - ANUL IULIU MAIU !

NR. 6(34) IUNIE 2023

Nr. 6 (34)/ IUNIE 2023

Cetatea Cavalerilor

Fondator Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Prof. Dr. Maria VAIDA

Tradusă din limba franceză de Laurențiu Malomfălean și Marius Mitrache, după 170 de ani de la apariție (din păcate, atât de târziu!), cartea francezului Auguste de Gérando, *Transilvania și locuitorii săi* - fost scrisă între 1845-1849, tipărită în mai multe ediții și mai multe limbi și s-a bucurat de popularitate și ecou favorabil în epocă. Recent a fost tradusă în limba română și publicată la Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca, având un *Îndemn către cititor* semnat de istoricul Ioan-Aurel Pop.

„Auguste de Gérando a înțeles un lucru rar și prețios, pe care unii, ajunși chiar albiți de ani, nu-l pot pătrunde niciodată. Popoarele se cuvin receptate cu valorile și minusurile lor, dar nu în spiritul urii față de unele și al glorificării față de altele, ci în armonia dătătoare de echilibru și de speranță. Remarcând traiul modest și mizer al românilor; autorul nu se sfiește să susțină demnitatea lor romană, latinitatea limbii, spiritul meridional, să se minuneze de frumusețea costumelor, de zveltețea bisericilor de lemn, de curgerea doinelor și de tropotul horelor, de ospitalitate și de simțul pentru ceremonii. La fel procedează și pentru ceilalți locuitori ai țării, stăpâni sau supuși, oferind un imn închinat vieții, alterității, aducând un prinos conviețuirii și toleranței, pe care le înțelege în sens modern, în felul în care spiritul revoluționar pregătea lumea pentru democrație, libertate, egalitate și frăție”. (Ioan-Aurel Pop, *Îndemn către cititor*, în volumul: Auguste de Gérando, *Transilvania și locuitorii săi*, I, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015, p.6).

Nu doar aspectul de document al epocii în care a trăit, ci și atitudinea nepărtinitoare față de naționalitățile conlocuitoare ale Transilvaniei, bogăția informațiilor istorice, etnografice, economice sau arhitecturale sunt văzute prin ochii unui călător străin, dar de formație istoric și eseist. Cu acest studiu amplu în două volume, francezul Auguste de Gérando intră în galeria călătorilor străini prin Țările Române, alături de mai vechii Paul de Alep, Evlia Celebi ș.a. Tânărul Auguste o întâlnește pe soția sa, Emma Teleki, fiică a contelui transilvan Imre Teleki, dar familiile s-au opus acestui mariaj, mai ales că Emma era mai mare cu zece ani decât soțul ei. După căsătorie, cei doi au vizitat împreună Transilvania, prilej pentru istoricul francez de a se documenta asupra conviețuirii populațiilor maghiare și românești, al cărui rezultat a fost cartea de față. E de mirare cum nu a apărut traducerea ei din franceză până acum (iată, au trecut 170 de ani!), deoarece datele istorice din cuprinsul cărții se referă la Transilvania, la Cluj, la români și unguri, unele chiar favorabile națiunii române, deși balanța francezului înclină firesc către populația maghiară, din care făcea parte și iubita lui soție.

Tinerețea autorului (avea doar 26 de ani) adeverește vorba franțuzească ce spune că *valoarea nu așteaptă numărul anilor*; nivelul său de cultură este elevat, maturitatea intelectuală surprinde în mod plăcut, spiritul științific de investigare a trecutului și aplecarea asupra surselor sunt demne de profesorul său din Paris, Jules Michelet. Fascinantă ca orice poveste de istorie, cartea aduce în melanjul evenimentelor însăși viața autorului, din care se întrezărește ici-colo câte o rază, mai ales în referirile despre maghiari; pe aceștia îi face cunoscuți în Franța, în Europa, în special, dar și românilor le dedică pagini întregi, scrise fără părtinire. Iată ce scrie autorul despre infraționiunile care se săvârșeau în Ungaria pe vremea aceea: *Totodată există în Ungaria, ca peste tot, hoși la drumul mare. Aceștia sunt aproape mereu dezertori care, puși în afara legii trăiesc în păduri în felul bandiților corsicani. Ei vin să-și caute hrana în casele izolate, însă nu omoară. Câteodată s-a întâmplat să se reunească în bande, sub un șef îndrăzneț, și, bătăndu-se împotriva regimentelor austriece, să dea rezistenței lor caracterul unei insurecții* (p. 40). Iată un aspect ce evidențiază informațiile de netăgăduit, de pe teren.

Interesantă și bine documentată este perspectiva autorului francez asupra orașului nostru, Cluj-Napoca,

Getatea Cavalerilor

2023 – ANUL IULIU MAIU !

NR. 6(34) Iunie 2023

cu argumente bazate pe observația directă: *Contrar practicii obișnuite, Clujul e prevăzut cu metereze groase ce formează o centură în jurul orașului. Ici și colo, casele au trecut peste margini și se ridică de fiecare parte a împrejuririi; însă se trece încă pe sub porți dominate de turnuri pătrătoase. Ungurii, în Evul Mediu, nu ridicau niciodată ziduri; atunci ca și astăzi, orașele lor erau deschise, aerisite, nepavate. (...) Spunem că orașul a fost reclădit și nu fondat, întrucât e sigur că se înălța o colonie romană acolo. Săpând pământul, s-au găsit o mulțime de resturi ce nu lasă nicio îndoială în această privință. Rămășițele construcțiilor antice erau încă destul de abundente în 1405, epoca în care au fost începute meterezele, pentru că se foloseau, ca materiale, pietrele acoperite cu inscripții romane. Aceste inscripții se pot citi astăzi, printre cele pe care ungurii le-au gravat pe ziduri în amintirea anumitor fapte ce se legau de istoria orașului (p.83).*

Cred că astfel de inscripții se pot vedea și astăzi în Cluj-Napoca în multe locuri, dar mai ales în Grădina Botanică, la vest de sere, salvate de un arheolog inimos, ca un atestat de vechime a urbei noastre. Atașăm alături câteva fotografii ale vechilor porți.

Există și unele inexactități referitoare la Catedrala Sfântul Mihail, care ar fi fost construită de regele Sigismund, dar construcția ei a început sub domnia regelui Carol Robert de Anjou și a fost terminată între 1442-1444, fapt menționat în inscripțiile de pe clădire. E adevărat că există pe pereții catedralei și blazoanele regelui Sigismund de Luxemburg, care a fost rege al Ungariei între 1387-1437, rege al Boemiei și împărat romano-german după aceea. Așa menționează editorul într-o notă de subsol (p.82). E posibil ca aceste însemne heraldice să-l fi determinat pe Auguste de Gérando să atribuie construirea bisericii Sf. Mihail regelui Sigismund. Editorul cărții aduce precizări necesare într-o notă de subsol, referitoare la valorificarea inscripțiilor existente în zidul cetății. Este vorba despre arheologul István Kovács din Aita Mare și de anticarul Iosif Kemény care au editat în anul 1837 un volum de istorie a Transilvaniei pe baza acestor inscripții. Cenzura ar fi împiedicat tipărirea volumelor următoare, care ar fi adus lumină asupra perioadei principilor naționali pe teritoriul Transilvaniei, o perioadă prea puțin cunoscută, dar, pentru edificare, vezi p. 84 din volumul lui Auguste de Gérando!

Autorul francez participă direct la Adunarea Stărilor din 1841, moment festiv în care vede și apreciază frumusețea costumelor bărbătești și femeiești. Astfel, femeile, relatează Auguste de Gérando: *Își acoperă corsajul cu perle; își brodează cu aur vâlul pe care îl prinde cu niște agrafe de diamant pe toca de catifea și pe bentița de bijuterii străvechi. Însă micul șorț de dantelă și pânza ce apare în partea de sus a brațului pentru a închipui mânecile suflecate ale cămășii, arată îndeajuns că ea desfășoară activitatea și face să prospere casa în timp ce soțul său pleacă la război(p.91).*

Capitolele cărții dovedesc temeinica documentare a istoricului francez, asemănătoare pe alocuri cu mai vechea *Descriptio Moldavie* a umanistului Dimitrie Cantemir; cartea domnitorului român a fost premiată de Academia din Berlin, dar despre a istoricului francez noi auzim abia după 170 de ani! Vorbind despre muntele regelui, istoricul francez aduce în discuție orașele Huedin și Gilău; Clujul și Turda, care sunt presărate cu amintiri-mărturii ale vechilor cuceritori romani (Napocensis, Pratul lui Traian, Huda lui Păpară), minele de fier de la Rimetea, spălatul aurului pe Valea Arieșului, colegiile de la Aiud și Blaj, Alba Iulia (Apulensis Colonia) cu biblioteca și catedrala, cu mormântul lui Iancu de Hunedoara etc. La Zlatna istoricul descoperă urmele romane, minerii care scot metale din adâncul pământului, la Roșia Montană constată existența exploatării minelor încă de pe vremea dacilor și romanilor; la Deva observă Castelul Huniazilor, pe Valea Hațegului descoperă inima Daciei la Sarmizegetusa din Grădiște. O adevărată și valoroasă lucrare monografică asupra pământului străvechi al Transilvaniei este cartea istoricului francez, stilul este artistic, descrierile sunt minuțioase, lectura plăcută, persistența termenilor academici nu împiedică ci facilitează înțelesurile conținutului.

Mozaicurile și costumele descoperite în această zonă sunt prezentate cu rigurozitate științifică; legile și comerțul, relațiile dintre nobili și iobagi înclină balanța subiectiv spre nația soției sale, dar istoricul constată că *soarta iobagilor s-a ameliorat sub administrarea principilor naționali(p.345).*

Vizitând casa unui țăran din Rimetea, autorul sesizează o anumită îndestulare din aspectul interioarelor, al mobilierului: *Camerele erau tapisate cu benzi de pânză brodată întinsă pe pereți. Patul, pictat cu flori, era acoperit cu perne brodate în roșu sau albastru. O lustră din lemn aurit atârna din plafon. Se vedeau ziare ungurești pe masă. O chitară era aruncată pe pat; a agățat-o pe perete și ne-a spus în trecere că profesorul de muzică al fiicei sale sosise. O lungă armă pentru vânat rațe, mai multe pistoale și puști luceau într-un colț. Mai era o pendulă ce scotea melodii ungurești (p. 160).* Frumoasă primire li se face călătorilor străini în casa unui țăran din Sângiorgiul Trascăului, atestând ospitalitatea românească recunoscută: *o odaie mai simplă însă de o curățenie căutată. Am luat loc în jurul unei mese, ce a fost în curând acoperită cu o față albă ca zăpada și ni s-a adus o gustare foarte consistentă (p.161).* Nu rămâne pe dinafară observația de cunoscător a francezului care dezvăluie condrabanda cu sare din Transilvania, din vina guvernului, care guvern nu ține seamă de nevoile

poporului, ci de dorințele de îmbogățire ale împăratului. Referindu-se la viața țiganilor din Transilvania, Auguste de Gérando menționează: *Ei locuiesc mereu la marginea satului, departe de ceilalți țărani, care au pentru ei un dispreț îngâmflat, și recunosc autoritatea unuia dintre ai lor, numit voievod (de fapt, bulibașă, n.n.) de către senior și însărcinat să asigure ordinea. Se ascund în bordeie făcute din chirpici, înalte de câteva picioare, și sub care sapă pământul pentru mai mult spațiu. O familie întreagă se îngrămădește în aceste locuințe oribile* (p.169). Informațiile istorice, relatarea obiectivă, farmecul descrierilor, atitudinea onestă a istoricului, logica narațiunilor, îmbinarea armonioasă a stilului științific cu cel artistic, toate acestea fac din cartea lui Gérando o lectură plăcută și utilă pentru toți românii. Traducătorii ne-au dovedit priceperea lor în sintaxa limbii franceze vechi, și nu a fost ușor să reînvie lumea aceea transilvăneană transpusă în limbajul din urmă cu aproape două secole. Corectitudinea, precizia, acuratețea sunt câteva trăsături ale valoroasei traduceri realizată de Laurențiu Malomfălean și Marius Mitrange, munca lor merită respectul lectorilor români, cu prisosință.

Dacă iubiți Transilvania și doriți să știți mai mult decât manualele de istorie ne-au spus, citiți, vă rog, cartea istoricului francez Auguste de Gérando, într-o excelentă traducere românească.